Universitatea „Dunărea de Jos” Galați
Facultatea de Istorie, Filosofie şi Teologie
Specializarea Istorie, an I

Violența

Autor: Podaşcă Alin R.

Galați – 2015

Cuprins:

1.Violența şi agresivitatea (p. 3)

2.Tipologia violenței (p. 3)

3.Aspecte patologice ale violenței (p. 4)

4.Violența în mediul şcolar (p. 4)

5.Cauzele violenței în mediul şcolar (p. 5)

6.Prevenirea şi stăpânirea violenței în mediul şcolar (p. 6)

1.Violența şi agresivitatea

În conceptul de violență putem include numeroase manifestări, de la violența verbală până la războaie. De asemenea, acest fenomen social devine din ce în ce mai manifest şi în mediile şcolare.

Adesea, termenul de „violență" s-a dovedit greu de definit datorită apropierii lui de termenul de „agresivitate". Termenul de „agresivitate" vine din latinescul „adgradior", care înseamnă „a merge către…", evoluând mai târziu în „agredire", ce semnifică „a merge către… cu un spirit belicos, cu tendința de a ataca". Astfel, putem înțelege agresivitatea ca putința de a înfrunta un obstacol, nefiind astfel întotdeauna ceva negativ, ci chiar ceva necesar.

Treptat, termenul capătă noi înțelesuri. Astfel, avem „comportament distructiv şi violent orientat spre persoane, obiecte sau spre sine". Alți autori prun problema agresivității ca tendință: „tendință sau ansamblu de tendințe ce se actualizează în conduite reale sau fantasmatice care țintesc să facă rău altuia, să-l distrugă, să-l constrângă, să-l umilească etc. Agresiunea dispune şi de alte modalități decât de acțiunea motorie violentă şi distructivă; nu există conduită, fie ea negativă (refuzul ajutorului, de pildă), pozitivă, simbolică (ironia, de exemplu) sau efectiv realizată, care să nu poată funcționa ca agresiune."

Mai târziu, autorii se vor axa pe caracterul înnăscut sau dobândit al agresivității, unii, precum Sigmund Freud sau Konrad Lorenz, aderând la prima variantă, pe când alții, ca John Dollard, expunându-şi opinia cum că agresivitatea ar fi un răspuns la factori externi.

Noțiunea de violență provine tot din latină, avânduşi rădăcina în „vis", care înseamnă „forță". Eric Debarbieux defineşte fenomenul violenței astfel: „Violența este dezorganizarea brutală sau continuă a unui sistem personal, colectiv sau social, şi care se traduce printr-o pierdere a integrității, ce poate fi fizică, psihică sau materială. Această dezorganizare poate să se opereze prin agresiune, prin folosirea forței, conştient sau inconştient, însă poate exista şi violență doar din punctul de vedere al victimei, fără ca agresorul să aibă intenția de a face ceva." Y. A. Michaud o defineşte astfel: „Violența apare atunci când, într-o situație de interacțiune, unul sau mai mulți actori acționează de o manieră directă sau indirectă, unitară sau distribuită, aducând prejudicii altora în grade variabile, fie în integralitatea lor fizică, fie în integralitatea lor morală, fie în posesiunile lor, fie în participările lor simboliceu sau culturale."

2.Tipologia violenței

J. C. Chesnais delimitează trei tipuri de violență:

a) violența este „nucleul dur al violenței" şi include faptele cele mai grave: omorurile, furturile etc. Chesnais subliniază că „violența în sensul strict, singura violență măsurabilă şi incontestabilă, este violența fizică. Este un prejudiciu direct, corporal, contra persoanelor. Ea are un triplu caracter: brutal, exterior şi dureros. Ceea ce o defineşte este utilizarea materială a forței."

b)violența economică este acea formă care afectează bunurile materiale. Chesnais consideră că aceasta nu poate fi definită strict ca violență, căci „violența este esențialmente un prejudiciu adus autonomiei fizice a unei persoane."

c) violența morală (sau simbolică) este o „construcție intelectuală ce trimite la conceptul de autoritate". Chesnais consideră ca singura violență „adevărată" este cea fizică, a vorbi de violența morală este „un abuz de limbaj propriu unor intelectuali occidentali, prea confortabil instalați în viață pentru a cunoaşte lumea obscură a mizeriei şi a crimei"

„Doar definiția dură a violenței drept violență criminală pare să-i convină lui Chesnais, pentru că ea se sprijină pe fundamente teoretice serioase (Codul Penal) şi pe practici internaționale recuoscute şi stabilite ferm de mediile profesionale implicate."

Michel Floro îşi alcătuieşte tipologica plecând de la trei factori: actorii (individul, societatea), modalitățile de acțiune (producătorul violenței, ținta violenței) şi natura faptelor (violență efectivă, violență simbolică). Astfel, individul poate violenta individul fie efectiv (loviri), fie simbolic (insulte). De asemenea, individul poate violenta societatea efectiv (delicvență, distrugerea bunurilor publice) sau simbolic (greve). La rândul ei, societatea poate violenta

individul efectiv (excludere socială) sau simbolic („ţapul ispăşitor"). Societatea poate violenta societatea fie efectiv (război) sau simbolic (stigmatizarea celeilalte societăţi).

Astfel, există numeroase tipuri de violenţă, de la cele descrise în Codul Penal, cele mai grave, până la ceea ce francezii numesc „les incivilites".

3. Aspecte patologice ale violenţei

Anumite afecţiuni mintale sunt cunoscute ca determinând şi manifestări violente. Studii recente asupra urinei şi sângelui unor persoane suferind de boli mintale au arătat prezenţa în organismul acestora a unei substanţe numită bufotenină. Această substanţă este un alcaloid care se găseşte în diferite specii broaşte, de ciuperci, de plante şi de mamifere. Este înrudit cu halucinogene precum psilocinul sau DMT-ul şi afectează neurotransmiţătorul serotoninei. Efectul bufoteninei asupra creierului este încă disputată.

Stephen Diamond consideră ca furia poate deveni patologică în caz că nu este exprimată (în faţa unui psihoterapist), putând duce la izbucniri de violenţă. Refuză a crede că omul poate acţiona violent (referindu-se la cazuri de violenţă extremă: atacuri armate, omor etc.) dintr-un simplu impuls, considerând că este nevoie de o perioada de „fierbere" care să preceadă un act extrem. Abraham bitten consideră ca narcisismul exacerbat predispune spre acte de violenţă, aceste persoane având tendinţa să se simtă jigniţi mai des.

De asemenea, persoanele suferind de ceea ce în engleză se numeşte *paranoid personality disorder* (sau PPD) au probleme de adaptare în societate, de menţinere a prieteniilor sau a relaţiilor. Ceea ce îngreunează situaţia este necopeerarea lor cu psihoterapistul (presupunând ca s-au hotărât să apeleze la unul, lucru puţin probabil).

Numeroase alte afecţiuni mintale duc adesea către manifestări violente, în special cele incluse în capitolul *Disruptive, Impulse-Control,and Conduct Disorders*, cum ar fi: *oppositional defiant disorder, intermitent explosive disorder, conduct disorder, antisocial personality disorder* etc. De asemenea, stările patologice rezultate din abuzul substanţelor psihoactive pot duce la manifestări agresive, atât în timpul intoxicării, cât şi în timpul sevrajului.

3.Violenţa în mediul şcolar

Dacă vorbim despre violenţa în mediul şcolar, nu ne putem limita doar la statisticele Ministerului de Interne (care vizează infracţiuni: omor, tentativă de omor, vătămări corporale grave, violuri, furturi, tâlhării), căci acest fenomen are mai multe valenţe decât s-ar putea crede privind datele oficiale. Jacques Pain reperează două tipuri de violenţă în mediul şcolar: a) violenţe „obiective", care sunt de ordinul penalului şi asupra cărora se poate interveni frontal şi b) violenţe subiective, în care sunt incluse atitudini ostile ca „disprețul, umilirea, jignirea, sfidarea, lipsa de politeţe, absenţele de la şcoală, refuzul de a răspune la ore şi de a participa la activităţi sau ceea ce unii autori numesc atitudini antişcolare." Englezii folosesc termenul „bullying" pentru a desemna atât atacurile verbale, cât şi intimidările (presiunea psihică).

De asemenea, calificarea unui fapt ca violent înseamnă şi emiterea unei judecăţi de valoare. Astfel, printre tineri, vorbele obscene nu mai sunt percepute ca acte de violenţă, pe când profesorii şi-au păstrat aceeaşi atitudine faţă de ele.

„Violenţa perturbă grav mediul şcolar. Ea conduce la o deteriorare a climatului în şcoală, afectează raporturile elev-elev şi elev-profesor şi generează sentimente de insecuritate, de teamă, de angoasă, care influenţează negativ dezvoltarea normală a elevului." Cercetări asupra acestui fenomen se cer făcute cu rigurozitate, în colaborare cu Ministerul Educaţiei, cu Ministerul de Interne sau cu Ministerul Justiţiei.

Demararea unor asemenea cercetări este de dată relativ recentă şi în occident (în Franţa, abia în 1994). Astfel, rezultatele au arătat că problema violenţei trebuie discutată la două niveluri: planul global (naţional) şi planul local. La primul nivel se observă factorii „inductori" generali, iar la cel de al doilea nivel se descoperă modalităţi specifice de manifestare a acestui fenomen. Echipa de cercetări condusă de Eric Debarbieux a arătat faptul că violenţa trebuie înţeleasă conform

metodei „comprehensiunii” a lui Max Weber, trecând faptele prin filtrul valorilor, normelor şi ideilor actorilor implicaţi în ele.

Anchetele de teren au relevat diversitatea formelor de violenţă ce se manifestă în mediul şcolar: de la violenţă verbală (injurii, ameninţări, jigniri) la violenţe fizice (lovituri, încăierări), degradări ale bunurilor (scris pe pereţi, spartul geamurilor, deteriorarea mobilierului etc.), refuzul de a lucra, absenteismul, perturbarea cursurilor, sau manifestări mai îngrijorătoare precum furturile, agresiunile armate, violenţele sexuale, consumul de droguri etc. Pentru sondarea acestor multitudini de fenomene, echipa condusă de Debarbieux a procedat la sondarea „ambianţei şcolare”.

Ca factori se dau: mass-media, educaţia, lipsa de cooperare a instituţiilor implicate în educaţie. Pentru fostele ţări comuniste aceşti factori apar şi mai pregnanţi:liberalizarea mass-mediei (astfel se fac cunoscute fapte violente care erau trecute sub tăcere în fostul regim), lipsa exerciţiului democratic, creşterea libertăţii generale de mişcare prin democratizare, slăbirea autorităţii statului şi a instituţiilor angajate să asigure respectarea legii, accesul la mijloace de agresiune. Mai mult, tinerii observă faptul că învăţarea nu le asigură avantajele la care s-ar fi aşteptat (inserţia pe piaţa muncii etc.), astfel erodându-se valori tradiţionale precum munca, efortul etc.

Trasăturile de personalitate ale elevului sunt de asemenea implicate în fenomenul violenţei. Banciu şi Rădulescu amintesc de trăsăturile de natură egocentrică, de diminuarea sentimentului de responsabilitate şi culpabilitate, de instabilitatea emoţională, de slăbiciunea mecanismelor voluntare, de autocontrol. La aceste trăsături congenitale se adaugă trăsăturile specifice adolescenţei. Această perioadă este una de profunde transformări pe plan fizic, psihic şi social. Schimbările fizice pot determina sentimente de jenă, timiditate, retragare în raport cu anturajul. De asemenea, se observă raportarea adolescentului la propriul său corp, acesta fiind perceptul ca un mod prin care personalitatea se poate exprima (tonsuri, îmbrăcăminte extravagantă, diferite bijuterii, tatuaje etc.), ceea ce tinerii numesc „look”.

Mobilitatea emoţională este de asemenea pregnantă, adolescentul trecând de la extaz la melancolie şi viceversa. Se observă manifestările de ostilitate faţă de profesori şi de părinţi, motiv pentru care aceştia trebuie să-şi înmulţească încercările de apropiere de tânăr. Dardel Jaouadi afirmă că violenţa în mediul şcolar porneşte de la un deficit de comunicare. Astfel, autorul respinge analiza tradiţională a violenţei din perspectiva faptelor, alegând o perspectivă weberiană, luând în considerare climatul general al şcolii, relaţiile elevilor între ei, relaţiile elevilor cu profesorii, dar şi cartierul în care este amplasată instituţia de învăţământ respectivă.

Debarbieux crede că şcoala nu este atât lumea delictelor, cât lumea „incivilităţilor”, acestea şi nu violenţele mai grave având putinţa de a ne releva metode de prevenire a acestui fenomen în şcoală. Astfel, întragă această problemă poate fi analizată plecând de la două aspecte: violenţa fizică şi incivilităţile.

4. Cauzele violenţei în mediul şcolar

Atunci când se vorbeşte de violenţă în mediul şcolar, adesea se au în vedere anumiţi factori externi şcolii: mediul familial, mediul social, caşi unii factori ce ţin de individ, de personalitatea lui.

În opinia lui Sălăvăstru, mediul familial constituie cea mai importantă sursă a violenţei elevilor. Astfel, mulţi dintre elevii care manifestă comportări violente provin din familii dezorganizate (ei pot să fi experimentat divorţul părinţilor). Echilibrul familial este afectat şi de criza locurilor de muncă (sau poate era, dacă ne gândim la anul apariţiei cărţii). Pe lângă faptul că părinţii pot să nu mai aibă la fel de mult timp pentru odraslele lor, apar şi alte probleme, cum ar fi: violenţa intrafamilială, consumul de alcool, abuzarea copiilor, neglijenţa, lipsa de dialog, de afecţiune, inconstanşa în cerinţele formulate faţă de copil (trecerea de la permisivitate la autoritarism). Sunt şi părinţi care fovirizează în mod exagerat relaţia afectivă, uitând de rolul educaţiei

Mediul şcolar prezintă de asemenea anumiţi factori încurajatori ai violenţei la copii: situaţia economică, slăbiciunea mecanismelor de control social, inegalităţile sociale, criza valorilor

morale etc. Deşi şcoala este un loc menit a transmite cunoştinţe elevii, în cadrul ei elevii relaţionează, stabilesc modele, norme, valori. Însuşi actul predării este un fenomel relaţional, iar gestiunea acestor relaţii se înscrie în ceea ce se numeşte managementul clasei şcolare. W. Weber defineşte acest management astfel: „setul de activităţi prin intermediul cărora profesorul promovează comportamentul adecvat al elevului şi elimină comportamentul inadecvat, dezvoltă relaţii personale bune şi un climat socioemoţional pozitiv în clasă, stabileşte şi menţine o organizare eficientă şi productivă a clasei."

Violenţa în mediul şcolar se poate datora şi incapacităţii sau lipsei de dorinţă a profesorului de a adapta strategia pedagogică unui mediu profund schimbat faţă de acum cateva decenii. Potrivit unor autori (Kaes, Anzieu, Thomas), prima dorinţă a formatorului este aceea de a-şi exercita puterea, profesorul având astfel tendinţa de a-l menţine pe elev într-o stare de dependenţă. Dar studiile conduse de Lippit, White, Lewin, au arătat că indivizii asupra cărora se exercită presiune caută să îşi elibereze frustrările, apărând astfel certuri şi dezbinări la nivelul grupului. Relaţia de autoritate influenţează şi tipul de comunicare, aceasta fiind unilaterală într-o atare situaţie generând şi mai multe frustrări.

Unii profesori adoptă o atitudine disprețuitoare sau de indiferenţă faţă de elevi, ceea ce îi poate descuraja. Unii profesori îi tratează pe elevi, poate chiar şi inconştient, diferenţiat, nedând destulă atenţie şi elevilor cu realizări mai modeste. Parkay şi Stanford evidenţiează câteva dintre aceste atitudini:

a) acordă mai puţin timp elevilor care au realizări mai modeste:
- le acordă mai puţin timp să se gândească la un răspuns
- le acordă mai puţină atenţie şi intră în relaţie cu ei mai rar
- evită să utilizeze cele mai potrivite metode de instruire, deoarece acestea necesită mai mult timp

b) are mai puţină răbdare cu aceşti elevi:
- preferă să le spună chiar el răspunsul sau să numească pe unul dintre elevii mai buni decât să pună întrebări ajutătoare sau să reformuleze întrebările
- le oferă feed-back-uri neglijente şi neconcludente
- îi solicită mai rar să răspundă

c) ignoră elevii cu realizări mai modeste
- le repartizează locuri mai depărtate de traseul său obişnuit prin clasă
- nu acceptă şi nu foloseşte ideile lor
- interacţionează cu ei mai degrabă în particular decât în public

d) le acordă mai puţin interes
- se poartă mai puţin prietenos cu ei, le zâmbeşte rareori
- stabileşte mai rar contactul din priviri cu ei
- le acordă mai puţini inidici nonverbali de sprijin, atenţie şi înţelegere

e) discriminează elevii cu realizări mai modeste
- îi premiează mai rar pentru succesele obţinute şi îi critică mai des pentru eşecuri
- solicită mai rar ceva de la ei
- le notează şi le administrează în mod diferit testele şi temele

Toate aceste manifestări din partea profesorului pot determina reacţii violente din partea elevului, manifestate prin refuzul de a mai participa la ore, absenteismul, violenţă verbală faţă de elevi sau chiar faţă de profesori. G. Weil vorbeşte despre sindromul eşecului şcolar (referindu-se la eşecul şcolar interiorizat) ca factor generator de violenţă.

De asemenea, modul cum profesorul distribuie sancţiunile, abuzul de măsuri disciplinare şi de pedepse influenţează climatul şcolar. „Sancţiunea trebuie să se afle într-un raport logic cu actul sancţionat", altfel ea generează frustrare şi deteriorea relaţiilor profesor-elev.

5. Prevenirea şi stăpânirea violenţei în mediul şcolar

Pentru a preveni fenomenul violenţei trebuie avuţi în vedere toţi factorii generatori sau doar favorizanţi pentru acesta (sociali, familiali, şcolari, temperamentali etc.). Pierre-Andre Doudin şi

Miriam Erkohen-Markus vorbesc de trei tipuri de prevenție pe care le poate asigura şcoala şi care se completează reciproc:
a) o prevenție primară, care se poate realiza foarte uşor de către fiecare profesor şi se referă la dezvoltarea unei atitudini pozitive față de fiecare, exprimarea încrederii în capacitatea lui de a reuşi, valorizarea efortului elevului
b) o prevenție secundară, care se bazează pe capacitatea profesorului de a repera efectele unor violențe la care elevul a fost supus în afara mediului şcolar, putând astfel semnala acestea specialiştilor (psihologul şcolar, asistentul social) sau autorităților competente
c) o prevenție terțiară, care se referă la sprijinul direct adus elevilor care manifestă comportamente violente, în scopul prevenirii recidivei, putându-se lua şi în aceste cazuri măsuri precum menționarea unor aşteptări pozitive față de ei, dezvoltarea sentimentului de apartenență comunitară, exprimarea preocupării față de situația, integrarea lor etc.

Pentru ca aceste măsuri să poată fi operante, trebuie investită atenție în domeniul formării profesorilor, căci în cadrul pregătirii lor nu se au în vedere decât „clasele fără probleme". Astfel, chiar şi în cazul unor elevi ale căror probleme provin din mediul familial , şcoala poate reprezenta „o a duoa şansă". Trebuie avute în vedere următoarele obiective:
- observarea atentă a comportamentului elevilor, pentru o mai bună înțelegere a cauzelor actelor de violență
- ameliorarea comunicării cu elevii ce manifestă comportamente violente şi stabilirea unor relații de încredere
- detensionarea conflictelor cu ajutorul formatorilor de opinie
- dezvoltarea parteneriatului şcoală-familie
- colaborarea cu specialiştii în cadrul lucrului în rețea

Este recomandabil ca aceste cursuri de formare să se centreze pe latura practică, plecând de la experiența concretă a profesorilor, de la „studii de caz, puneri în situație prin care profesorii au ocazia de a schimba opinii, de a găsi soluții din perspectiva rolului pe care îl joacă."

Bibliografie:

- Mitrofan, Iolanda, prof. dr. – *Psihoterapie (Repere teoretice, metodologice şi aplicative)*, Editura SPER, Colecția „Alma Master”, Bucureşti, 2008
- *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (ediția a cincea DMS-V), American Pszchiatric Association, 2013
- https://www.psychologytoday.com/blog/evil-deeds/201110/anger-rage-and-pathologi
- http://www.minddisorders.com/Ob-Ps/Paranoid-personality-disorder.htmlcal-embitterment-what-motivates-mass-murders
- http://fr.wikipedia.org/wiki/Violence